

Dějiny knihovnictví v každodennosti 1915 - 1945

PAVLÍNA MAZÁČOVÁ

BŘEZEN 2018

Knižní trh, knihovny a čtenáři pod dohledem

První léta po vzniku ČSR – progresivní vydavatelské aktivity, vliv poválečné konjunktury, soukromí vydavatelé, nové možnosti trhu, příslib expanze českých knih do zahraničí

1919 – článek o Praze jako „slovanském Lipsku“ (Knihkupecký oznamovatel z roku 1919, č. 26)

- Nerealistická očekávání, ale důležitý optimismus

20. léta – vznik portfolií rozmanitých tiskovin pro diferencované skupiny čtenářů (po západním vzoru)

- Koncerny kolem denního tisku politických stran (Novina, Československá akciová tiskárna, Melantrich)
- Koncerny kolem významných mediálních „rodin“ (rodina Stránských, Stříbrných)
 - románová tvorba, magazíny pro ženy, dětská literatura, sešitové edice

Velevážený pane kollego!

Po dlouhých přípravách, vzhledem k místním složitým národnostním poměrům v Ostravě a okolí, jež vyžadují zralého uvážení ve vypracování programu pro celkový postup knihkupeckých prací, **odhodlal jsem se zříditi** při svém knihkupectví, papírnictví, obchodu uměleckými výrobky a uměleckém knihářstv

kolportážní knihkupecké oddělení.

Vyzbrojen jsa náležitými vědomostmi za dlouholetou působnost na tak ohroženém národnostním místě, jsem si vědom těžkého úkolu, jaký tímto zařízením béfu na sebe, a doufám tudíž, že mne budete všemožně při počátcích podporovati.

Já pak vynasazím se

=== *značnými objednávkami za hotové* ===

získati si plnou Vaši důvěru a utužím tak obchodní styky, pro které se tímto nabízím, co nejtrvaleji.

Oznamuje tento svůj krok, žádám Vás, byste mně od 1. října t. r. nejen od všech novinek, ale i od staršího skladu zasílal vždy první sešity, plakáty a agitační materiál vůbec zdarma a franko pro získání kontinuaace.

Děkuje již předem za každou ochotu i případné informace, znamenám v kollegiální úctě

První české knihkupectví

 Tomáš Pospíšil,

Mor. Ostrava, Hlavní náměstí.

NB. Mým nákladem vydávané:

Kalendář hornický } kapesní vydání na rok 1907, vyjdou ur-
Kalendář všeobecný } čítě v těchto dnech.

Ke školní době doporučuje mládeži »Nauka o tvoření slov«.

Seznamy doporučených knih

Za první republiky mnoho různých „metodických“ pomůcek – především v síti osvětových spolků a lidových knihoven

Zajímavý příklad: ***Klíč k dobré literatuře*** Konstantina Miklíka (určeno pro čtenáře-katolíky):

- *„Každá četba, která uvádí katolíka do těžkého nebezpečí byť jen chvilkové dobrovolné pochybnosti o některém článku katolické víry nebo do těžkého nebezpečí jakékoli těžké chyby proti Desateru nebo přikázáním Nového zákona a katolické církve, jest podle katolického učení, a tudíž jistě, hříchem těžkým.“*

Zdroj: Miklík, k., T. Vodička, K. Vlach. Klíč k dobré literatuře aneb Seznam knih, knížek a knížeček výborně, dobře neb snažně udělaných, téměř obecně žádoucích, užitečných a přístupných myslím čtenářů zdravých, jadrných a nepřiliš odborných. S vyloučením spisů ohavných, škodlivých a zbytečných jako vzor, příklad a pravidlo také z budoucího podnikání knižního a časopiseckého pro lidi katolické, křesťanské a opravdové. Prah : Veřejná katolická půjčovna knih Ladislava Kuncíře, 1937.

Co bylo die Miklika prohibitní a co doporučené?

Prohibita:

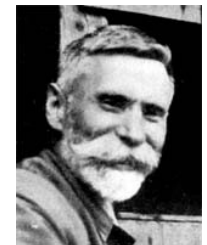
Díla komunistická a okultistická

Díla předních světových literátů a filozofů: G. Flaubert, H. Heine, V. Hugo, A. Mickiewicz, Baaruch Spinoza, E. Zola apod.

Doporučená literatura:

Spisy vydávané v českém prostředí nakladateli:

Josef Florian, Ladislav Kuncíř (autoři Leon Bloy, Ernesto Hello, Francis Jammes)

Platón, Aristoteles, katoličtí beletristé (Baar, Čep, Deml, Durych...), světoví i čeští klasikové (Dickens, Gogol, Shakespeare, Erben, Neruda, Mácha, Němcová, Sládek aj.)

Literatura dobrodružná a pro mládež (např. James Oliver Curwood, Karel May, Robert Luis Stevenson, Jules Verne)

Knihovnická periodika (odborná)

- cíl: knihovník se má dozvědět, jak vzdělávat lid v českých zemích
- ve 20. a 30. letech se postupně osvětová práce měnila v “budovatelskou” tematiku
- v časopise České knihovnictví v r. 1931 se uvádí, že "v knihovnách je třeba mít jen knihy, které pomáhají pracovat ke společnému cíli"

časopis **České knihovnictví** s podtitulem "časopis věnovaný potřebám českých knihovníků"

- **první český knihovnický časopis** - vyšel 1. října 1900 (redaktor a vydavatel **Zdeněk Václav Tobolka**)
- dvaatřicetistránkový měsíčník
- financoval Z. V. Tobolka (pouze 7 čísel)

České Knihovnictví.

Časopis

věnovaný potřebám českých knihoven.

Vydavatel a redaktor: Dr. ZDENĚK V. TOBOLKA

Vychází vždy 1. dne v měsíci v 33 číslech. — Předplatné v Praze a v knihkupcovských obcích: za celý rok 12 K., za půl 6 K., za čtvrt 3 K., za šest 1 1/2 K.; poštou za celý rok 12 1/2 K., za půl 6 1/2 K., za čtvrt 3 1/2 K., za šest 1 3/4 K. — Jednotlivé čísla se neprodávají. — Dáreky a všechny záležitosti redakční buďtež adresovány Dr. Z. V. Tobolkovi v Praze, Chotěborská ul. č. 20 a.); předplatné i všechny objednávky a dorazy administrátat a expedici nakladatelství Dr. Franta Bažkovského v Praze.

FR. HOUSER:

VEREJNÉ ČITÁRNÝ.

Veliká nemoc, kterou churaví ústavy a podniky, jež mají náš duševní život vésti, hlubších vrstev národního organismu se ani nedotkla. Vedle oficiální literatury vědecké porstaly tak vážné knihovny jako Laichtrova a Pečlova; mladé revues naše jsou plny myšlenkového kvasu i vyhraněných výsledků vědecké práce; výtvarné umění znatelně se odklání od násilných stylů, jímž se příroda koriguje, aby postihovalo ruch, radost a smek života. Také přehlídka ostatních polí naší činnosti vyznívá v radost ze zkvetlého záru anebo v tichou důvěru, že nastoupená cesta jde za pokrokem, jediné vyjímaje: pole politické. Všichni upřímní lidé zamýšlejí se nad naším životem politickým. Těkáme za bludičkami, které měnlivý van politického ovzduší v náš obzor zanáší, široké vrstvy lidové nejsou regulátorem, jenž by volný tep politických snah povzbuzoval a horečný smad mírál, jsouce samy v područí hesel velikých i nicotných. Kulturní práci nepolitickou ostávají oficiální politikové vůbec bez povšimnutí, ale ani politická výchova lidu jich nevábí. Havlíček a obrozenecké snahy bez Masaryka nebyly by posud vylošeny. Těm smutný stav, v němž i násilí hraje roli, práci politickou dokonale zdiskreditoval, že jejich vzdělavatelů valem ubývá.

Jisté že obojí: poznání žalostné nezralosti mass při rozhodování o důležitých záležitostech národního života i uvolnění mnoha rukou, jež v politiku vsáhnou se zdráhají, přineslo s sebou i svůj líc, hojnost a při v drobné práci vzdělávací. Vedle velikých slov, jež se rozléhají nad celou oblastí našeho jazyka, pečlivě zkoumání terrairu v malém jejím koutku a starostlivé obdělávání, aby vydal úrodu. Chci-li jen nejmarkantnější vytknouti, jmenuji veřejné knihovny, čítárny a lidové kursy. Počet 60 známých knihoven, o nichž zprávy do veřejnosti pronikly, můžeme, myslím, rozšířiti na 100, ale to je pro celý národ počet nedostatečný a měl by býti každým rokem zdvojnásoben, až by veřejné bibliotéky byly rozsety po všech obcích; než i první sto studnic nabízejících živou vodu rozumově a mravní inteligence je moc, která podceňována býti nemůže.

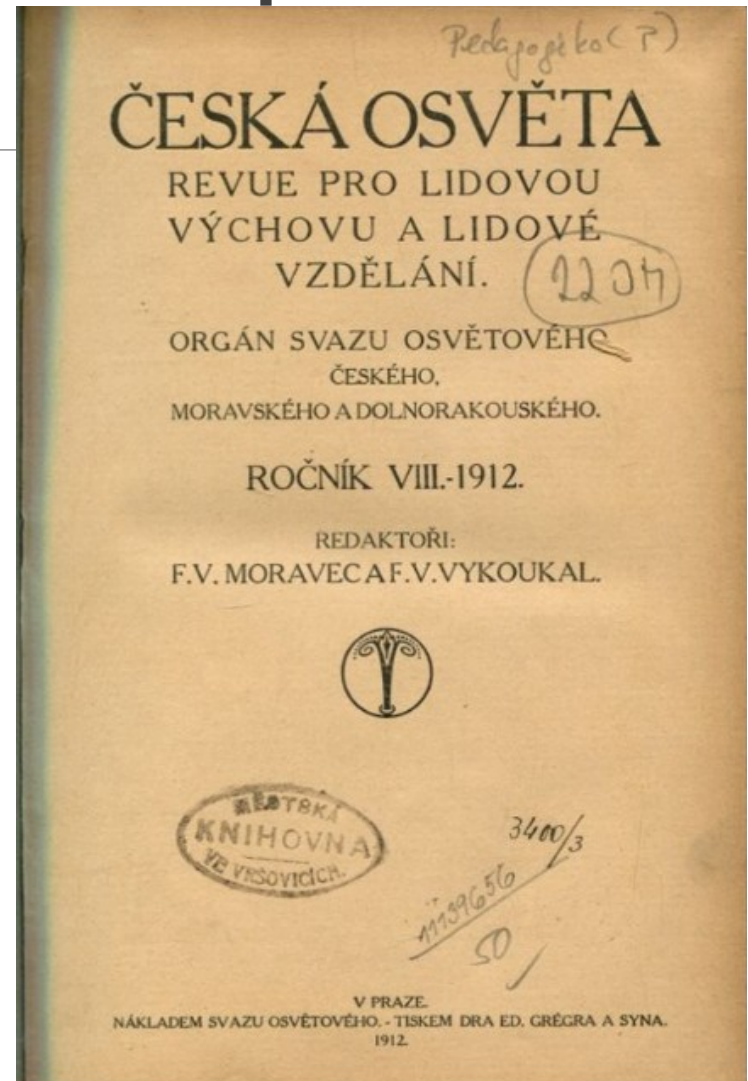
Otázka veřejných čítáren žádá již naléhavě zodpovídání. Přestala býti předmětem pouhých rozprav; na mnoha místech byly čítárny již uvedeny v život. Snad se dočkáme brzy také podrobných dat o jejich působnosti. Tento článek má býti upozorněním na důležité stránky nových u nás ústavů.

Není přirozenějšího svazku než spojení veřejné čítárny s knihovnou. Mají-li býti bibliotéky nejen bohatými zřídly estetického a vědeckého vzdělání, ale také dokonalým

1139249
600

Selekce titulů v časopise Česká osvěta

- odborný časopis pro knihovníky a osvětové pracovníky
- anotace „nevhodných“ titulů
 - krátké shrnutí děje
 - obecná charakteristika knihy
 - vyjádření osvětového pracovníka ohledně vhodnosti titulu pro veřejnou knihovnu
 - Příklady z let 1933/34 (s. 707)

Knižní kluby

- **populární trend** poválečného ČSR ve 20. a 30. letech
- stabilní okruh čtenářů; konkurenceschopnost
- oproti tomu státní instituce: Státní podnik Orbis (uprostřed soukromého trhu)
 - zahraniční i domácí tituly

Čtenářské zázemí

České a moravské země

- čtení jako gramotnost v poválečném období nebyla problém
- analfabetismus výjimečný

Slovensko a Podkarpatská Rus

- až 50 % negramotných (podle Cejпка)

Cíl: odstranit disproporce, ve vyspělejší části zemí budovat školy vyššího stupně – rostoucí podíl vzdělané populace = čtenářů s vybraným vkusem

Něco „knihovnických“ statistik

Před 1919:

Knihovny: 1133 spolkových

Svazky v nich: 383 851

Knížní produkce: třetinový nárůst produkce knižního trhu – 3000 knih

1920: obecní knihovny: 3342

1926: obecní knihovny: 11262

1937: celá ČSR 16647 ob. knihoven

1921: nakladatelská krize

Poté až do r. 1927 výrazný vzestup (8 700 titulů ročně)

1936-7: maximum produkce (9 000 knih ročně)

(zdroj. Šimeček, Trávníček, Pistorius)

	Počet obecních knihoven	Počet dokumentů v knihovnách
1920	3 342	1 645 000 sv.
1926	11 262	4 699 000 sv. 5 080 000 sv. (včetně Slovenska)
1937	16 647 (včetně Slovenska)	9 048 000 sv. (včetně Slovenska)
1941	7 582	--

Knihovny meziválečných let

Snaha pokrýt knihovnamí území v maximální míře

Podpora modernizace systému fungování knihoven

Knihovní zákon (č. 430/1919 Sb.)

- Zkušenosti ze zahraničí (USA, VB, Německo)
- „povinnost zřizovat veřejné knihovny ve všech politických obcích“
- Upravena **zákonná povinnost vytvářet menšinová oddělení (celé knihovny)** dle charakteru obyvatelstva území
- Ustavení knihovních rad jednotlivých knihoven (vliv na složení fondu)

Následné prováděcí vládní nařízení (č. 607 z 5. 11. 1919)

- Formulovány orientační propozice ke skladbě fondů knihoven
- Cíl: poskytnou v knihovnách čtenářům **poučení a zdroj informací**
- Podmínky skladby fondu: obsahuje „díla významu všennárodního“ a „aspoň 20 % literatury naučné“

8. 11. 23

Průběžné zacházení s knihou!!

Upozornění.

1. Vypůjčené knihy musí se vrátiti do 14 dní ode dne vypůjčení. Přeje-li si kdo, aby mu byla vypůjčená kniha déle ponechána, nechat to oznámit před uplynutím ustanovené lhůty knihovníkovi, který může lhůtu na dalších 14 dní prodloužit.

2. Přestřihuje-li se kdo a vypůjčenou knihou, má to oznámit knihovníkovi.

3. Ustanovený čas k vypůjčování knih jest ustanoven také k odevzdávání knih přečtených.

4. Kdo si knihu vypůjčí, ručí za její zachování. Knihy ztracené nebo poškozené musí se nahraditi jinými exempláři. Za poškození pokládá se zašpinění, vpisování, podtrhování tužkou neb inkoustem, přehýbání listů a t. d. Kdo by škodu způsobenou dobrovolně nenahradil, může býti k tomu soudně donucen.

Ořezaná knihovna
Svitavy

Knihovna „Národní Jednoty“
pro Jihozáp. Moravu ve Svitavech.

Žádá se šetrné zacházení s knihou!

1. Každý příslušník České menšiny Svitavské a nejbližšího okolí, starší než 14 let, může proti zaplacení zápisného, legitimace a poplatku vypůjčovacího knihy sobě vypůjčovat.

2. Každý vypůjčovatel obdrží proti zaplacení legitimaci, která jest neprevoditelná na osobu jinou a pouze proti předložení téže se knihy půjčují.

3. Jednomu a témuž vypůjčovateli se nesmí více než jedno dílo najednou zapůjčiti.

4. Poplatek vypůjčovací jest stanoven na 10 hal. za 1 knihu.

5. Kniha se zapůjčuje na dobu 14 dnů. Po uplynutí této lhůty musí vypůjčovatel za každý další den platiti 2 hal. pokuty.

6. Na požádání obdrží vypůjčovatel touže knihu ještě na dalších 14 dnů zapůjčenou proti poplatku.

7. Děle než 4 týdny nesmí žádná kniha u jedné osoby zůstati a nebyla-li v této době řádně odvedena, jest knihovník povinen ji na útraty vypůjčovatele dát z jeho bytu odnésti.

8. Každý jest povinen knihu sobě prohlédnouti a případné poškození nejdéle do 24 hodin ohlásiti u knihovníka, jinak musí škodu sám hraditi.

9. Knihy se půjčují 3krátě týdně v místnosti knihovny v „Národním domě“ a sice: V neděli od 1/2 3—1/4 4 hod. odpoč., ve středu a v pátek od 7—9 hodin večer.

10. Vypukne-li v domě vypůjčovatele epidemie, musí tento knihu ihned odvésti.

11. Knihy není dovoleno dále půjčovat!

12. Zámyslné nedodržování knihovního pořádku může míti za následek ztrátu práva vypůjčovacího.

č. 14.

Bodřich Tráva,
hlavní a starší
v Počkách, dr.

J. S. MACHAR VÝBOR

Z JEHO BÁSNICKÉHO DÍLA.

SESTAVIL A ÚVOD NAPSAL

V. MARTÍNEK.

S PODOBIZNOU A AUTOGRAFEM BÁSNÍKOVÝM.

VYDÁNÍ BÁSNÍKEM AUTORISOVANÉ.

1.—2. tisíc.

MENŠINOVÝ ODBOR
ČESKÉ OBCE SOKOLSKÉ.

NÁKLADEM F. ŠIMÁČKA V PRAZE.

R - 1969

R - 1975

Kovize 1983

OKRESNÍ LIDOVÁ KNIHOVNA	
ve SVITAVÁCH 198	
Př. č.	2712 stup. B 166
Zařaz. dne	

Soud

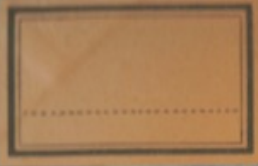
~~2712~~

Tiskem E. Leschinga v Praze.

J. S. MACHAR.

Hned na počátku své literární dráhy vztyčil Machar vysoký cíl své poesii: býti soudcem celého lidstva. Ale lidstvo — jaký to široký, úhrnný pojem! Nehrozilo zde nebezpečí, že tato kritika celku bude se opírat o základ příliš nejasný, protože příliš rozsáhlý a nepřehledný? Ale hned počátky Macharovy jsou charakterisovány jevem, jež bych nejráději označil za základní podstatu jeho tvorby: jasnou, kritickou činností rozumovou. Machar nebyl z básníků, u nichž citové rozechvění jest jedinou nebo aspoň převládající složkou básnického ducha, u něho nikdy citový výtrysk nerozbil břehů: zde stála pevná hráz, otevřený rozumový soud. A tak řeší Machar veliký svůj úkol se stanoviska rozumového: vychází od své vlastní osobnosti, chápe sebe jedním jako zlomek celku, společnosti, a podrobuje-li se přísnému kritickému rozboru, ví, že odsudek jeho má platnost i pro celek.

Ne růžově vyzlacen, ne zářivým snem o šťastném přístí provanut, ale šízravým pessimismem a tvrdou pochybovačností otráven vyznívá verš prvních jeho knih. Z denního života, ze všedních a na prvý pohled tak nepatrných příběhů vybírá motivy. A právě v té všednosti, v jednotejném

-
1. Kniha budiž držena v čistotě!
 2. Listy se nesmi chybati ani zakládati!
 3. Půjčovati knihy dále není dovoleno!
 4. Každé poškození musí být nahrazeno!
 5. V pádu epidemie budiž kniha ihned odvedena!

Okresní knihovna
Svitavy

Žádá se o šetrné zacházení s knihou!!

Knihovník dle vládního nařízení z r. 1919

Jmenován Knihovní radou

Článek 45. vládního nařízení, č. 607/1919 – stanoví **podmínky všeobecného i odborného vzdělání pro knihovníky:**

- v knihovnách určených až 2000 obyvatelů: znalost literatury a správy knihovnické,
- v knihovnách určených až 10.000 obyvatelů: aspoň absolvování měšťanské školy, státního třínedělního kursu knihovnického (každoročně pořádného o prázdninách) a složení státní zkoušky knihovnické,
- v knihovnách určených více než 10.000 obyvatelů: aspoň absolvování střední školy nebo ústavu na roveň postaveného, absolvování Státní školy knihovnické a úspěšné složení státní zkoušky knihovnické (škola v r. 1919 nevyhovovala, žádá se o její reorganizaci, aby vychovávala kandidáty nejen teoreticky, ale i prakticky, nejen jako knihovníky, ale i příští obecní úředníky a lidovýchovné pracovníky, aby osnova byla náležitě doplněna, aby před návštěvou školy se požadovala předběžná knihovnická praxe a aby doba trvání školy byla při zvýšení počtu denních vyučovacích hodin přiměřeně zkrácena." (str. 66-67)
- **v malých obcích:** doporučení ministerstva školství osvětovým sborům - pořádat krátkodobě (aspoň 6 hodin) kursy knihovnické, kde by se knihovníkům dostalo povšechného výkladu o zařízení a vnitřní správě malých knihoven, základních pravidlech katalogizačních, o výběru knih a o úkolech knihovnickových ve venkovských obcích

Zdroj: CALÁBEK, Leopold. Administrativní příručka pro lidovýchovné pracovníky a knihovníky. Knihovna příruček Masarykova lidovýchovného ústavu (Svazu osvětového), sv. 5. V Praze 1928.

Dobové dokumenty/nařízení ke knihovnickovu vzdělání

- 1) **Třínedělní státní kursy knihovnické pro vzdělání knihovníků veřejných knihoven obecních**, určených 2000 až 10.000 obyvatelů (Učebná osnova, stanovená výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze dne 24. června 1923, č. 76.186.)
- 2) **Stanovy Státní školy knihovnické v Praze** (Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 30. ledna 1920, č. 64.583 ex 1919)
- 3) **Zkušební řád Státní školy knihovnické v Praze** (Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 21. března 1921, č. 21.628.)
- 4) Prázdniny na Státní škole knihovnické v Praze (Výtah z výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 13. prosince 1920, č. 82.841.)

Zdroj: CALÁBEK, Leopold. Administrativní příručka pro lidovýchovné pracovníky a knihovníky. Knihovna příruček Masarykova lidovýchovného ústavu (Svazu osvětového), sv. 5. V Praze 1928.

Knihovní zákon a cenzura

Ustanovení článku 3:

- Do veřejných knihoven **nejsou zařazovány** „spisy umělecky a obsahově bezcenné, výtvary nemravného rázu (pornografie), tzv. krváky, detektivní a indiánské povídky, které senzačním způsobem dráždí fantazii čtenářovu, pamflety snižující tendenčně celé stavy nebo vrstvy obyvatelstva, jakož i díla směřující proti trvání a celistvosti státu československého“

Reakce trhu: nárůst popularity i počtu soukromých komerčních půjčoven (jejich význam poté roste v době hospodářské krize, tam aktuální tituly)

Posudky na knižní tituly

Knihovní rady nedůsledně konají, tudíž opakovaná upozornění

Výrazně odlišná skladba fondů v jednotlivých knihovnách – individuální přístup a svoboda knihovníků

Zásadní periodikum **Česká osvěta** (vydavatelství Osvětový svaz, později **Masarykův lidovýchovný ústav**)

- Metodické pokyny, konfiskační nařízení
- Prvky **sociální regulace** v síti knihoven: zařazení do kategorie fondu limitovalo dostupnost konkrétních titulů jistým skupinám čtenářů; někdy také absence publikace v příslušné lokalitě

Lidovýchovné ústředí = klíčový prvek řízení systému lidových knihoven; prosazování zásad státní kulturní politiky

(více viz Pokorný, J. Lidová výchova na přelomu 19. a 20. století. Praha . Karolinum, 2003.)

Lidovýchova státní

Výlučné postavení ve školském a výchovně vzdělávacím systému první republiky

Cíl: vzdělávat a vychovávat ve shodě se státní nebo nacionální ideou pravé Čechoslováky nebo pravé Němce

Činnost k povznesení kulturní úrovně lidstva v oblasti školství, literatury, umění a techniky

Impakt na dospělou populaci

Státem komplexně řízená lidová výchova prostředkem šíření demokracie a ideje čechoslovakismu

KNIHOVNY alfou a omegou lidovýchovného působení

Lidovýchova soukromá

- Spočívala **na spolkovém základě** - zaměření nacionální, stavovské, náboženské
- Sít knihoven, nakladatelství, knihkupectví, divadelních sálů apod.
- Aktivity při zakládání vlastivědných muzeí a archivů (především německých) - význam pro konstruování kolektivní paměti u Němců (nároky na území dané historickými kořeny...)
- Význam přednáškové činnosti:
 - např. v knihovnách hromadné předčítání z děl předků docházelo k zpřítomnění minulého odkazu a posílení kolektivního prožitku společného prožívání

Jitka Balcarová

„Jeden za všechny,
všichni za jednoho!“^{mit}

Bund der Deutschen

a jeho předchůdci

v procesu utváření

„sudetoněmecké identity“¹⁹³

für den Bund der Deutschen Schlesiens:

Bund der Deutschen,
Gau Schlesien

KAROLINUM

Masarykův lidovýchovný ústav

- 1905 - původně Svaz osvětový
- 1925 **Masarykův lidovýchovný ústav**, poté v padesátých letech organizace přeměněna na *Osvětový ústav*, roku 1991 přetransformována na *Informační a poradenské středisko pro místní kulturu* (IPOS) a roku 2004 přejmenována na *Národní informační a poradenské středisko pro kulturu* (NIPOS)
- všenárodní lidovýchovné ústředí, úkolem „šířiti a povznášeti lidové vzdělání v národě československém, stránku politickou vyjímaje“
- Sdružoval významné vzdělávací spolky a budoval také zvláštní zemské, okresní a osvětové sbory
- Většina českých okresů měla své vzdělávací sbory již před rokem 1914, po r. 1918 jejich počet vzrostl
- Cíl: sledovat teoreticky a prakticky všechny složky kulturního života důležité pro lidovou výchovu (přednášky, **knihovnictví**, umělecký život a j.)
- Některé složky kult. života pojaty **do zákonem vymezené státní péče osvětové – především** zákonem o veřejných knihovnách obecních z roku 1919 (a také zákonem o kursech občanské výchovy z r. 1919, zákonem o obecních kronikách a pamětních knihách obecních z ro. 1920)

Masarykův lidovýchovný ústav

(Svaz osvětový)

Husovy školy roč. XXV. (Podzimní běh 1936 – 37)

KURSY

KURSY VŠEOBECNĚ VZDĚLÁVACÍ A PRO OSVĚT. VZDĚLÁVATELE:
Světová literatura. Od října do března. 1 hod. týdně. Skolné Kč 40.—.
Sociologické otázky dnešní doby. Od října do prosince. 1 hodina týdně. Skolné Kč 20.—.
Moderní hygiena pro obyvatele velkých měst. Od října do prosince. 1 hod. týdně. Skolné Kč 20.—.
Praktický kurs astronomický. Od října do vánoce. Jedna dvouhodinová lecke týdně. Skolné Kč 30.—.
Kurs pro spolkové pracovníky. Od října do vánoce. 2 hodiny týdně. Skolné Kč 50.—.
Kurs řečnický a diskuse. Od října do března. 2 hod. týdně. Skolné Kč 65.—.
Kurs kinematografický. Podrobnosti v kanceláři M. L. U.

JAZYKOVÉ KURSY: Angličtina odd. I.—V. Francouzština odd. I.—V. Němčina odd. I.—V. Polština odd. I.—II. Rusština odd. I.—II. Srbochorvatština odd. I.—II. Zrychlená obchodní ruština (jedno odd.). Od října do dubna 2 hod. týdně. V zrychlených kursech (na přání posluchačů možno každý kurs uskutečnit také jako zrychlený) 1 hod. týdně. Skolné Kč 50.— za jeden ročník (u zrychlených kursů Kč 100.—). Latina (viz níže).

PRAKTICKÉ KURSY: První právní pomoc. Od října do vánoce 1 hod. týdně. Skolné Kč 25.—.
Umění nakupovat. Od října do vánoce 1 hod. týdně. Skolné Kč 25.—.
Kurs správného užívání českého jazyka. Od října do dubna 2 hod. týdně. Skolné Kč 50.—.
Kurs sachové hry. Dvě 1 hod. lecke týdně. Skolné Kč 35.—.
Psaní na stroji. Individ. vyučování. Jedna hod. týdně od října do března. Skolné Kč 40.—.
Těsnopis. Odd. I.—II. Od října do dubna 2 hod. týdně. Skolné Kč 55.—.
Za týchž podmínek učí se také těsnopis německému.
Čteníctví. (Jednoduché, podvojně a americké.) Od října do dubna 2 hod. týdně. Skolné Kč 60.—.

PRO DOPLŇOVACÍ MATURETU: Filosofická propedeutika. Od října do března 2 hod. týdně. Skolné Kč 60.—.
Latina. Od října do března po třech dvouhodin. leckech týdně. Skolné Kč 70.— (Možno platit ve dvou splátkách.)

RUKODĚLNÉ KURSY: Drobný umělecký průmysl. Od října do března 2 hod. týdně. Skolné Kč 50.—.
Kniharství. Od října do března 2 hod. týdně. Skolné Kč 40.—.
Kreslení. a) 8 hromadným vyučováním: od října do března 2 hod. týdně. Skolné Kč 40.—. b) S individuálním vyučováním: od října do června jedna 45minutová lecke týdně. Skolné Kč 41.— měsíčně.
Kursy vaření a zavařování. Vaření jednoduché, složitější, cukroví, dietetická jídla, cizí kuchyně, vegetariánská jídla, zavařování ovoce atd.

Podrobnosti, zejména též o přednáškách jednotlivě přístupných, pořádaných denně (kromě středy a soboty) ve Václavské ul. č. 3, najdete v generálním programu H. S.

Některé tituly vydané MLÚ:

- [500 vybraných knih do všech knihoven](#)
- [Dobré knihy dětem](#)
- [Dobré knihy do veřejných knihoven](#)
- Další osvětové aktivity:
- *O pornografii a braku v literatuře: anketa pořádaná Masarykovým ústavem lidovýchovným (Svazem osvětovým) v Praze 20. března 1927 : výtah z referátů podle stenogramu. Praha: Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový), 1927. ISBN (Brož.).*
- [Seznam poučných filmů, jichž zapůjčení obstarává Masarykův lidovýchovný ústav](#)
- setkávání spisovatelů

Cenzurní praxe a legislativa

1919 – oznámení ministerstva vnitra o „plném rozsahu obnovy staré cenzurní praxe“

Fakticky :

- obnovena někdejší **tisková přehlídka periodik**
- tiskař odevzdává současně s tištěním čísla periodika jeden cenzurní výtisk „úřadu bezpečnosti místa, ke se spis vydává“
- **kontrola neperiodických tiskovin**
 - tiskovina do 5 archů odevzdána nejméně 24 hodin před zahájením distribuce
 - Tiskoviny rozsáhlejší – povinný výtisk odevzdán do 8 dnů po vytištění
- cenzorské zásahy především u zahraničních tiskovin podněcujících k „nepokojům“
- Ústava ČSR z roku 1920 a svoboda tisku VERSUS tiskový zákon (cenzura)

Humor v časopisech mezi válkami

50 hal. 50 hal.

KOMAR

1925. Dne 29. ledna. Čís. 5.

Znárodnění Moravského Krasu.

No počkej, až se nažere jedna!

Tak už mě tam pusťte!

děláš čestně!

MORAVSKÝ KRAS

Novinářská správa: Přiznaný výbor s. obcí Moravský Kras a p. Saha vydává si s. č. 5. č. 5. a p. „udílí“ 1.500.000 Kč. Hlavní a přední redakce: Přiznaný výbor s. obcí Moravský Kras a p. Saha. Číslo 5. vydáno 29. ledna 1925. Cena 50 hal. Všechny příspěvky a reklamní inzeráty posílat na adresu redakce v Praze, Na Příkopě 11. (Přiznaný výbor s. obcí Moravský Kras a p. Saha.)

Kdo si nás vezme?

Robla.

Silně věru věd se znova, ká by žití střed! Hodně, hezď, vše dneška, značka: „Lelčová“

Bývalý hrabě boháč žabá, nabízet srdce i jméno, věš, svádění slečno, restantu Smečno, pod značkou: „Křása a víno“

Dívka stará, schopná a marš, ku oči a s muštem, prachy v sáčku má — a značka „Máče ještě zmlídem“

Hořké mandle.

Nejkrásnější naděje jsou — nespíitelné. Mládí má vše — jen ne trpělivost!

I ve škole života zanedbávají mnozí své domácí úkoly.

Často lidé, klekající, myslí jen na to, jak si očistí kalhoty.

Život je velmi příjemný, ale notně drahý. Člověk by si jej mohl zařídit laciněji, ale pak není již tak příjemný.

Dvě věci lichotí mužům: činnost vlastní ženy a slabost těch, které patří ženám.

Automobil, milenka, kájakové a čest jsou věci luxusu. Každý si lich nemůže zaplatit.

Mnohé úsudky jsou podmíněny předsudky.

Darovaný ocet jest lepší nežli koupený med.

V malém epigramu bývá často zlomyslnosti na kila.

U telefonů.

Tovární služba (telefonuje svému šéfovi): „Prosím, pane šéfe, co jsem měl vzít, mosaz nebo měď?“

Šéf: „Mosaz přineste, rozumíte? — (Ticho.) No tak, člověče, rozumíte mi? Chci mosaz. — (Zase ticho.) — Tak odpovězte přece, rozumíte mi nebo ne?“

Sluha (dopálen): „No, dyk keřvám, že jo!!!“

Jak to?

Professor: „Kdy byla bitva u Melvce?“

Student: „Za Marie Terezie roku 1741. Bylo to necelý měsíc po narození královce Josefa II.“

Professor: „Dobře. A proč tu bitvu Marie Terezie prohrála?“

Student (po chvíli trapného přemýšlení): „Marie Terezie to prohrála — protože — protože nebyla ještě dost silná.“

„Jak jste starý, slečno?“

„Prosim 26 let!“

„No, to je ještě základní číslo a jaký je výsledek?“

* * *

Zvyk je železná kořilka. Kontrolora pouliční dráhy vstoupí do vozu a volá: „Kontrola, řázenky, prosím!“ Náhle si všimne, že v ocelém voze není jediného cestujícího.

„Zde mišš dopis od jakéhosi Orlička. Nadevřil ti v něm lumpů, zlodějšů, gajmerů a pod. Kdopak je ten drzý člověk?“

„Nemám ani zdání. Rád bych věděl, odkud u ně zná?“

„Copak se tak tváříš?“

„Ale, mám hlad!“

„Tak se jdi najest!“

„Vždyt jdu právě od oběda!“

V době malých porcí.

V jedné z pražských restaurací dostane každý návštěvník vypůjčit obrovské brýle, které 10-krát zvětšují. Radost P. T. hostů vezná mezi a stížností na malé porce vůbec není.

30. léta

Novelizace zákona na ochranu republiky

- doba pozastavení periodického tisku prodloužena na 6 měsíců, postiženým tiskovinám odepřena doprava poštou a železnicí, kolportáže na nádražích i v trafikách

Tzv. malý tiskový zákon z r. 1933

- pokus o vypracování kompletní právní normy upravující tiskové poměry

- upravoval kolportáž, tedy „šíření tiskopisů dům od domu, na veřejných místech a ve veřejných místnostech“

- **literární cenzura: paragrafy 5-9: „tiskopisy ohrožující mládež“** (vliv mezinárodní dohody o zamezení distribuce pornografie; součástí plán zřídit Sbor pro posuzování tiskopisů ohrožujících mládež“ se neuskutečnil)

30. léta

Zákon o obraně státu (1936)

- postupy a mechanismy pro situaci ohrožení či válečného stavu
- paragraf 125:
 - po vstupu země do branné pohotovosti mohou nejvyšší orgány nařídit zvláštní úpravu cenzury všech typů komunikace: tisku, telefonů, telegramů, pošty, divadla, filmu
 - okamžité zavedení předběžné cenzury tisku, ustanovení Ústřední cenzurní komise
- svoboda tisku postupně svazována
- cenzura přítomna v dobových polemikách a publicistických recenzích (viz str. 718, 724 monografie o cenzuře – Čapek)

Cenzura a její výraz

Transparentnost cenzury

Zveřejnění informací o cenzorských zásazích

- Publikování informací o konfiskacích v úředních věstnících (již od dob monarchie)
- **Úřední list Pražských novin** (ukázka viz další slide)
- **Úřední list Republiky československé** (od 1920)

Pomůcky cenzorské (nutnost kvůli množství počtu zásahů)

- **Seznam knih a písní zakázaných v Československu** (sestavil inspektor František Frenzel)
- Cenzura v letech 1918 až 1938 v počtu 3 164 zákazů neperiodických tisků (beletrie, naučná lit., propagandistické a agitační, letáky, plakáty apod.)
- Např. *Mein Kampf* konfiskován až od r. 1933
- Konfiskace mapy Deutschland – das schöne Reiseland: k olympiádě v Berlíně – název Tschecho-Slowakei (úmyslně zkomolen)
- (viz graf na s. 735 publikace *V obecném zájmu I*)

30. léta

BÍLÁ MÍSTA V DOBOVÉ LITERATUŘE

Upozornila čtenáře na **zásah cenzury**

Explicitní údaj o zabavení doplněn do opravených vydání

Cenzura zvyšovala zájem veřejnosti o dané tituly

- Př.: Knihy Františka Zavřela (reklamní tah – viz ukázka s. 733 publikace *V obecné zájmu I*)

KONTROLA LITERÁRNÍ PRÁCE

- v rámci KSČ (viz 743 publikace *V obecné zájmu*)

- cenzura levicové literatury

- postih románu *Nikola Šuhaj loupežník*

- Kontroverzní námět
- stížnost úřadů Zakarpatské Rusi

- Cenzura díla Jakuba Demla *Zapomenuté světlo*

svět (a také národy) a vztahování přímého vztahu...
...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...

Co tedy dělá? Kéž bych, to se nechtějí...
...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...

I
n

...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...

...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...

...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...

...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...

...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...

...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...
...a také se, že v období před...

Cenzurovaných čísel časopisu Přítomnost bylo od roku 1924 do září 1938, kdy se změnila cenzurní práca, jen jedenáct. V červnu 1929 byly například cenzurovány kresby Georga Grosze (dole), v květnu 1938 zase článek Ferdinanda Poroutky Československo není Rakousko (nahorě).

LITERATURA A UMĚNÍ

Antonín Hoffmeister

Umělec proti umění.

„Das Umění um über alles, ich will...“
...a také se, že v období před...

Článek básnické literatury ve světě...
...a také se, že v období před...

Malé dílčičko kresby spekulativní...
...a také se, že v období před...

Ferdinand Poroutka

FOTO: MĀRĀ DUBĀŘANOV, ČTK; KOLÁŽ: SIMON / L&L

Krise 2. poloviny 30. let

Ideologie v Německu

Snahy v českých zemích konsolidovat situaci

Václav Mikota – nakladatel, hudební publicista

- Koncepce mechanismů omezujících anarchii knižního trhu, redukci nadprodukce apod. - základ systému řízení nakladatelské činnosti
- (Krise knihy a krise stavu, rok 1935)

1936 – v agrární straně se formuje program vytvoření **kulturní rady**, která by koordinovala kulturní, osvětovou a vzdělávací činnost v národním duchu (pojem ruralpatriotismus)

- Konec 30. let – sílí nevraživost Němců především v pohraničí – cenzorské a konfiskační zásahy proti lživému vykreslení života v pohraničí a očerňování českého národa - viz s. 824-5 publikace *V obecné zájmu I*

Válečná léta 1939-45

Protektorát Čechy a Morava

- začátek **soustavného čištění knihovních fondů a knižního trhu od nežádoucí literatury**

- zpočátku konfiskovaly zemské úřady s policií

Od r. 1939 Svaz českých knihkupců a nakladatelů pověření policie zpracovává **seznam nevhodných knih s marxistickou, protiříšskou a jinou tendencí**

- základ **seznamu libri prohibiti v Protektorátu Čechy a Morava**

- seznam 10. 8. 1939 rozeslán všem členům Svazu českých knihkupců a nakladatelů

- **774 položek (knihy vydávané v Čechách a na Moravě)**

- více **překladové literatury**

- zákazy jednotlivých knih, titulů, zatím NE autorů jako takových

- např. díla Edvarda Beneše, Julia Fučíka, Marie Majerové, Ivana Olbrachta, také texty Voskovce a Wericha – Kat a blázen, Pěst na oko

- Více viz s. 942-3 publikace *V obecné zájmu I* (včetně seznamu z Jilemnice)

Válečná léta 1939-45

Dodatek Seznamu: vzniká v roce 1940

- zahrnoval dalších 367 titulů

- např. přední autoři již nežijící: Karel Čapek (*Bílá nemoc*), Viktor Dyk (*Můj přítel Čehona*), Karel Havlíček Borovský (*Knihy veršů*)
- Legionáři
- Československý odboj 1. sv. války
- Erotika (včetně Drtikolových aktů *Žena ve světle*)
- Knihy vydané v Německu (levicové, marxistické, antisemitské)
- V průběhu války se rozšiřoval – např. po napadení Francie a VB o díla V. Shakespeara, Moliera, Voltaira, Rabelaise apod.
- Postupně i autoři celí – celkem 615 jmen
- Mj. **zákaz tisku pohlednic s výjevů z českých dějin** (viz s. 954)

Seznam vstupuje v platnost 30. 9. 1940 a je okamžitě šířen v A5 formátu, v poslední verzi obsahuje 4 000 záznamů

Nejtvrďší cenzura: červen 1942 až březen 1944

Seznam zakazaných autorů a praxe knihkupectví a knihoven

Statistické údaje:

- V době okupace zabaveno více než 2,5 milionu svazků nakladatelům; více než 500 tisíc knihkupcům
- **knihovny obecní a městské: zasaženo cenzurou 30 – 40 % fondů**
 - Část se po skončení války vrátila
 - Část skončila ve stoupě – např. továrna na lepenku v Bělé pod Bezdězem
 - Př. cenzury: výkladní skříně knihkupecké
- Zdroj: Poláček, V. Cenzura, řízení knižního trhu, zabavování a ničení knih 1938-1945.

Německé knihovny v Sudetech

10 velkých „centrálních“ knihoven
(dnes knihovna s regionální funkcí)

Příklad: Svitavy

<http://www.muzeum.svitavy.cz/knihovny/ottendorferova-knihovna/42-1/>

Německá knihovna ve Svitavách

Svitavy: počátek veřejného knihovnictví v r. 1892

- svitavský **mecenáš** Valentin Oswald **Ottendorfer** nechal postavit nákladem 170 tis. zlatých knihovnu
- velikost fondu: 22 tisíc svazků
- nejmodernější německá knihovna na Moravě
- také čítárna a velký sál, kde se pořádaly přednášky a koncerty
- v r. 1929 navštívil Ottendorferovu knihovnu i první český prezident T. G. Masaryk

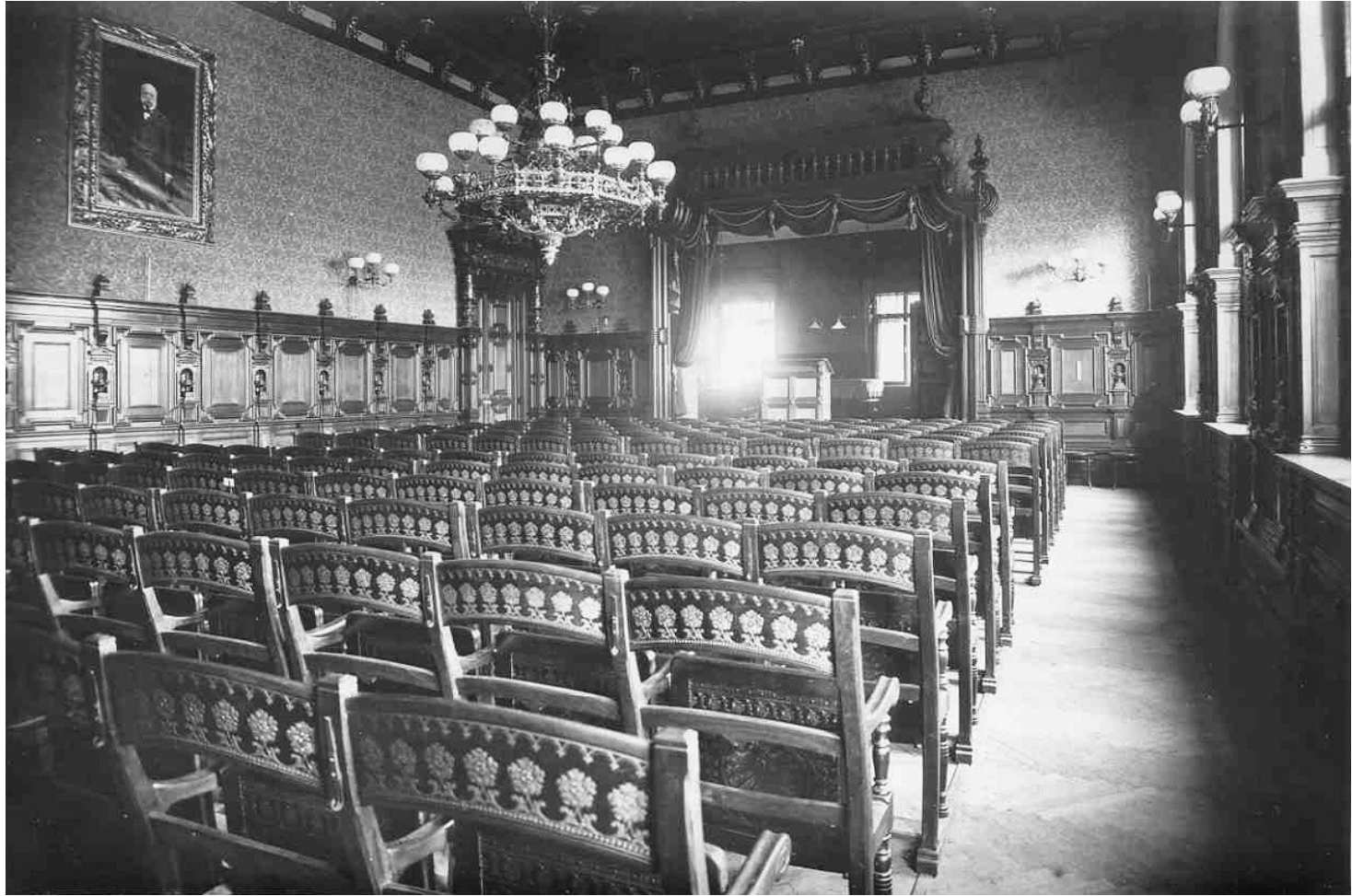
Po 2. světové válce

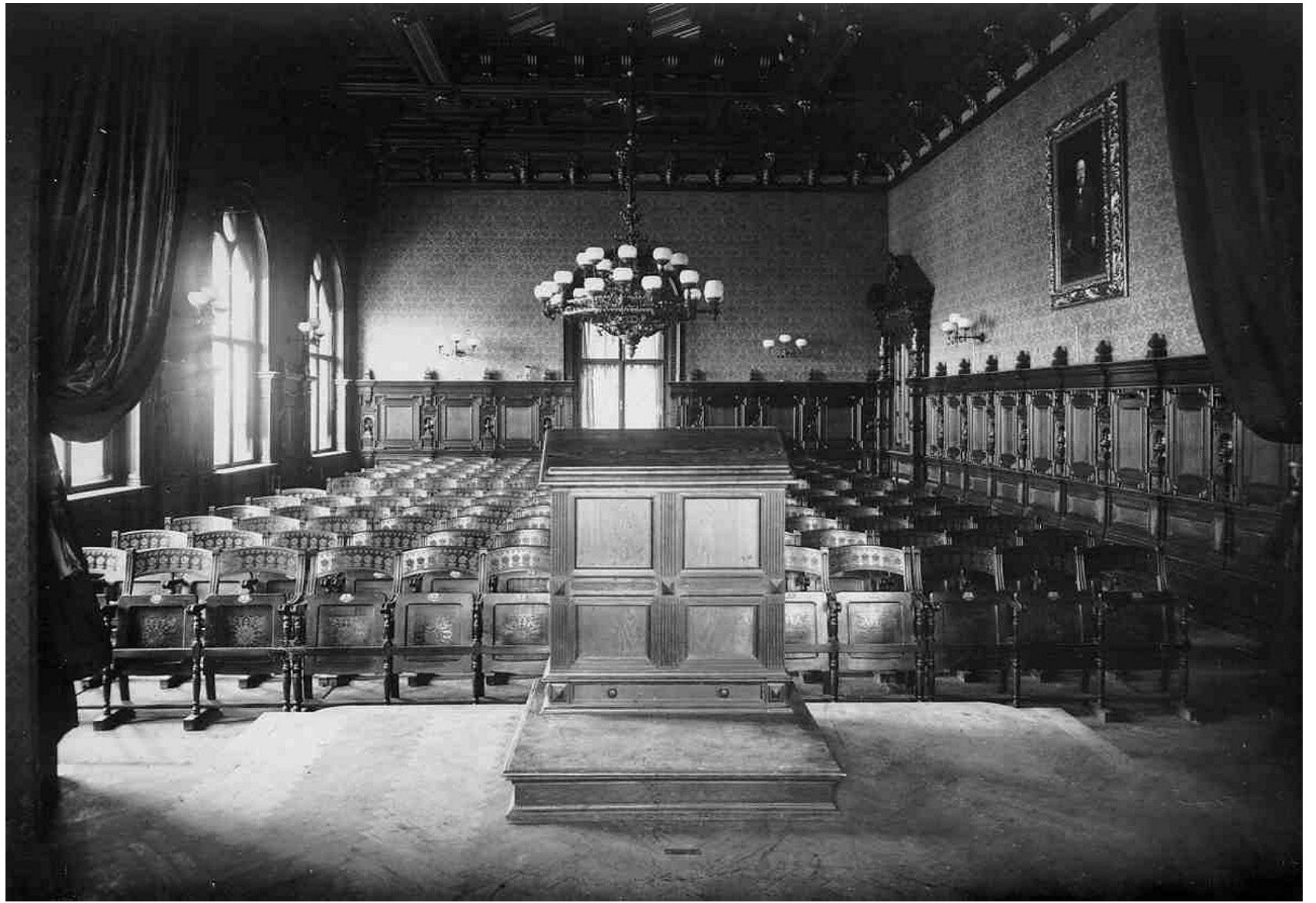
- vyřazena nacistická literatura a německé knihy předány Okresnímu archivu ve Svitavách
- knihovna doplňována převážně českými díly
- politická situace v Československu ovlivňovala činnost knihovny - na seznamech zakázaných autorů se jen měnila jména autorů a jejich díla byla vyřazována.

Vybrané zdroje

Calábek, L. Administrativní příručka pro lidovýchovné pracovníky a knihovníky. Knihovna příruček Masarykova lidovýchovného ústavu (Svazu osvětového), sv. 5. V Praze 1928

Miklík, k., T. Vodička, K. Vlach. Klíč k dobré literatuře aneb Seznam knih, knížek a knížeček výborně, dobře neb snažně udělaných, téměř obecně žádoucích, užitečných a přístupných myslím čtenářů zdravých, jadrných a nepříliš odborných. S vyloučením spisů ohavných, škodlivých a zbytečných jako vzor, příklad a pravidlo také z budoucího podnikání knižního a časopiseckého pro lidi katolické, křesťanské a opravdové. Prah : Veřejná katolická půjčovna knih Ladislava Kuncíře, 1937.

Pokorný, J. Lidová výchova na přelomu 19. a 20. století. Praha . Karolinum, 2003

Šimeček, Trávníček, Pistorius (publikace)

Poláček, V. Cenzura, řízení knižního trhu, zabavování a ničení knih 1938-1945

<http://www.muzeum.svitavy.cz/knihovny/ottendorferova-knihovna/42-1/>

- publikace *V obecném zájmu I*